

Γιάννης Σταθάτος

Ο ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

Π

οιητής, δοκιμιογράφος, πεζογράφος, μεταφραστής και παράλληλα διπλωμάτης καριέρας. Θά νόμιζε κανείς πώς τόσοι ρόλοι θα έφθαναν για νά έξαντλήσουν την ζωτικότητα άκομα και τον Γιώργου Σεφέρη, τού τόσο πολύπλευρου αύτού δημιουργού. Πράγματι, λίγοι έξω από τόν στενά προσωπικό του κύκλο γνωρίζουν ότι υπήρξε μανιώδης ούσιος και ταλαντούχος φωτογράφος. Στό άρχειο Σεφέρη διασώζεται ένα έξαιρετικά πλούσιο φωτογραφικό ύλικο πού συμπεριλαμβάνει μερικές έκαποντάδες φωτογραφίες τραβηγμένες από τόν ίδιο τόν ποιητή.

Οι περισσότερες από αυτές είναι φωτογραφίες άναμνηστικές φίλων ή συναδέλφων, οίκογενειακές, ταξιδιωτικά ένθυμα κ.τ.λ. – δ.τι δηλαδή περιπότισμα ότι περιμέναμε από τήν πολυετή δράση οίσουδήποτε έπιμονου έρασιτέχνη, με τή διαφορά δέδουσα τής ίστορικής άξιας πού άποκτά καθετί ίκανό νά διαφωτίσει τή ζωή μας μορφής όπως ο Σεφέρης. Πέρα δημοσ από τίς άπλες μαρτυρίες ξεχωρίζει ένας σεβαστός άριθμός φωτογραφών πού δείχνουν κάτι παραπάνω: ότι ο αυτοδίδακτος αυτός έρασιτέχνης, ο δίχως ίδιαιτερες καλλιτεχνικές φιλοδοξίες, συγχά έφερνε άποτελέσματα πού και από καθαρά φωτογραφική σκοπιά είναι άξιοσημείωτα.

Ο Σεφέρης δέν άφησε γραπτό κείμενο όπου νά άναλύει, έστω έπιφανειακά, τή στάση του άπεναντι στή φωτογραφία. Τό πώς άντιμετώπιζε τήν τέχνη αυτή μπορεί εύτυχώς νά μάς πληροφορήσει ή Κα Μαρώ Σεφέρη: «Τόν ένδιέφερε πολύ ή φωτογραφία ώς τέχνη, ώς μάθημα. Ξεχώριζε τήν ώραια από τήν άσχημη ή τήν ώραιοπαθή φωτογραφία. Τού άρεσε ό ανθρωπος μέ καλό μάτι».

Η έκφραση αυτή, καλό μάτι, πού φαίνεται ότι ο ίδιος χρησιμοποιούσε, είναι ένδεικτική. Παρά τήν υπαρξή έδω κι έκει δρισμένων τεχνικών άτελειών, οι φωτογραφίες του χαρακτηρίζονται από μία ένστικτώδη δεβαϊότητα στήν σύνθεση και στήν οργάνωση τών μορφών. Ως παράδειγμα μπορεί κανείς νά έξετάσει τήν έπιτηδευμένη έκμετάλλευση τής άρχιτεκτονικής προοπτικής στό πορτρέτο τής Μαρώς στήν Προύσα (1949), η τήν τοποθέτηση τών καθισμένων χωρικών στό καφενείο τού Περιστερώνα Κύπρου (1954). Ο Σεφέρης είχε άναμψισθήτη καλό μάτι.

Τό ένδιαιφέρον τού Σεφέρη γιά τή φωτογραφία φαίνεται νά άρχιζει από τά φοιτητικά του τουλάχιστον χρόνια, άν και τό άρχειο περιέχει λίγα άρνητικά από τήν προπολεμική περίοδο. Έξαιρεση άποτελεί μία ίδιαιτέρως ένδιαιφέρουσα σειρά από τή διαμονή του στήν Αλβανία (1936-38): φωτογραφίζει τούς δρόμους τής Κορυτσάς, σπίτια, μνημεία, άνθρωπους και σπανιότερα, τοπία.

Γιώργου Σεφέρη: 'Ελληνοαλβανική μεθόδιος, Λαμός, Πρέσπα

'Ο πόλεμος τόν βρίσκει στήν Αθήνα, στή θέση προϊσταμένου τής Διευθύνσεως Έξωτερικού Τύπου· ἀρχίζει νά μαζεύει ἀντίγραφα τῶν φωτογραφιῶν τοῦ Αλβανικοῦ Μετώπου πού περνάν ἀπό τά χέρια του. Φεύγοντας γιά τήν Κρήτη στίς 22 Απριλίου 1941, παίρνει μαζί καὶ τή φωτογραφική του μηχανή. Τοποθετημένος στή Διεύθυνση Τύπου Καΐρου, συνεχίζει τή συλλογή δημοσιογραφικοῦ φωτογραφικοῦ ὄλικου ἀπό τή δράση τῶν Ελληνικῶν Δυνάμεων. Έπιστρέφοντας στήν Ελλάδα τόν Οκτώβριο 1944, τό ζεῦγος Σεφέρη βρίσκεται στήν πρωτεύουσα κατά τή διάρκεια τῶν Δεκεμβριανῶν.

Παρά τίς ἀνησυχίες τῆς Μαρώκ, διγίνει συχνά στούς δρόμους τῶν Αθηνῶν γιά νά φωτογραφίσει, ἄλλοτε μόνος καὶ ἄλλοτε μέ φίλους, δῆπος ὁ Μάρκος Δραγούμης. Γυρνάει μέ τίς ὠρες, φωτογραφίζοντας μεταξύ ἄλλων τίς σπασμένες ἀπό τίς ὁδομαχίες προθήκες τῶν καταστημάτων. 'Ἐναν τέτοιο περίπατο περιγράφει στίς Μέρες, Ε' (σημείωμα τῆς 12 Ιανουαρίου, 1945): «Χτές, ἔκανα ἓνα γύρο στή λαδωμένη πολιτεία: Αθηνᾶς, Πειραιῶς, Γ' Σεπτεμβρίου, Αγίου Κωσταντίνου, Πλατεία Κανιγγος... Στήν προθήκη τοῦ Προμπονᾶ (όδος Πειραιῶς, τό κατάστημα τῶν κηλεπιδέσμων), μιά κούκλα φυσικό μέγεθος πίσω ἀπό τά σπασμένα

τέξαμια· γυμνή, στηθόδεσμος, και μιά ζώνη γιά τήν κήλη. "Ένα δόλι τῆς είχε καιρόφωσει τό δεξί θυζί κι ένα άλλο τό μηρό κάτω από τόν κορδάε".

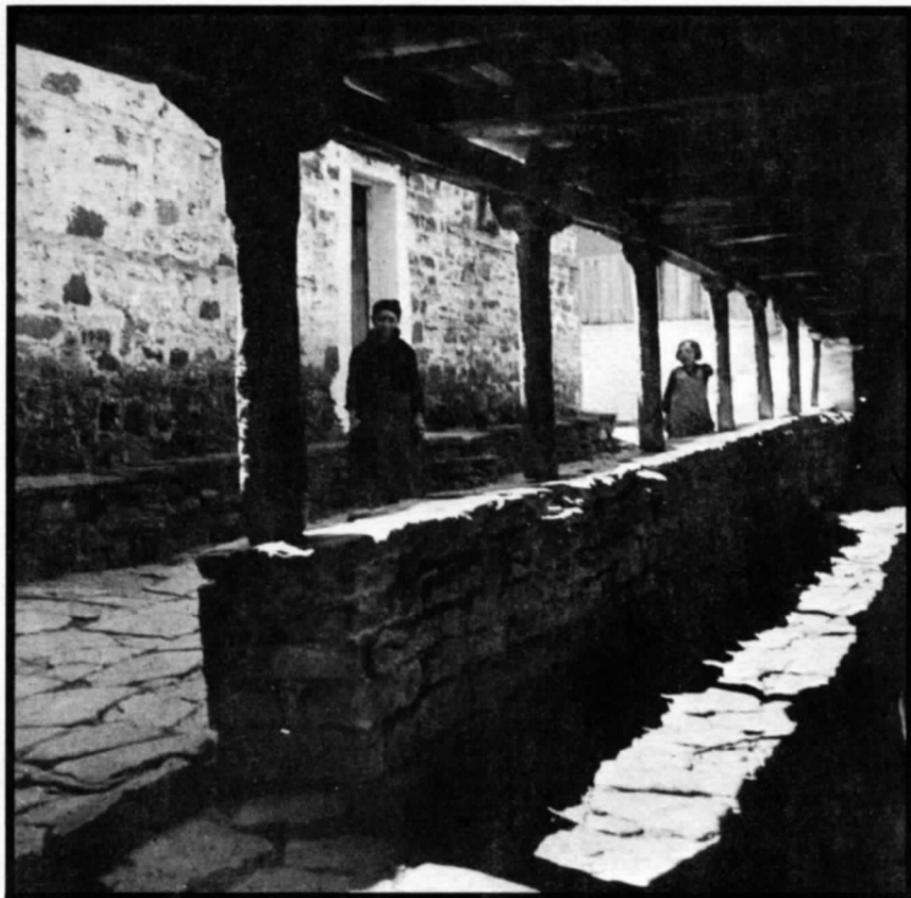
Αργότερα, κατά τή διάρκεια ταξιδιών στήν Τουρκία, στή Συρία, στό Λίβανο και στήν Κύπρο φωτογραφίζει μέ ίδιαίτερη έπιμονή έκκλησίες, τοιχογραφίες, χειρόγραφα και μνημεῖα δλων τῶν εἰδῶν. Ψάχνει λεπτομέρειες πού γιά τόν περισσότερο κόσμο περνάν απαρατήρητες: ύδροδρόδες, ἄνθη σκαλισμένα στό μάρμαρο, γωνιές νησιώτικων σπιτιών. Χρησιμοποιεί τή φωτογραφία γιά τήν καταγραφή στοιχείων, ώς λειτουργία μνήμης. Στά τετράδια δπου καταγράφει ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις, συχνά σημειώνει ἔνα μικρό «φ» στό περιθώριο – ἐνδειξη ὅτι τράβηξε σχετική φωτογραφία. "Ελεγε ὅτι οι φωτογραφίες αυτές τόν βοηθοῦνε νά θυμάται.

Από τά χέρια τοῦ Σεφέρη πέρασαν κατά καιρούς τέσσερεις τουλάχιστον φωτογραφικές μηχανές: ἀρχικά roll-film 6X6 και στά τελευταῖα χρόνια 35mm. Δυστυχώς καμία δέν σώζεται. Οι φακοί ἡσαν πάντοτε οι «κανονικοί», μέ πεδίο δράσεως 40°-55°. Στίς ἐκδρομές του συχνά κουβαλούσε δύο μηχανές, φωτόμετρο και, ὅταν προπαντός φωτογράφιζε ἐσωτερικά ἐκκλησιῶν, τρίποδο. Απέφευγε τό φλάς, χρησιμοποιώντας τό τρίποδο γιά μεγάλους χρόνους ἐκθέσεως ὅταν τό φῶς ἦταν ἀνεπαρκές.

Δέν ἀσχολήθηκε ποτέ μέ ἐμφάνιση ἡ ἐκτύπωση, στέλνοντας τά φίλμ του σέ διάφορα ἐμπορικά ἔργαστηρια γιά ἐπεξεργασία. "Ετοι ἡ ἐκτύπωση τῶν περισσοτέρων φωτογραφιῶν τοῦ ἀρχείου είναι μᾶλλον μέτρια· σπανίως μόνο φρόντιζε νά δώσει καμία ἰδιαιτέρως ἀγαπητή φωτογραφία σέ καλό στούντιο. Χρησιμοποιούσε σχεδόν ἀποκλειστικά μαυρόσπιρτο φίλμ, ἀκόμα και ὅταν ἀρχισε νά διαδίδεται τό ἔγχρωμο· πίστευε πώς ἡ μαυρόσπιρτη φωτογραφία είναι πιό δύσκολη.

"Αν δέν πρόσεχε ἰδιαιτέρως τήν ποιότητα τῶν ἐκτυπώσεων, ἀπεναντίας στήν ταξινόμηση και σύνταξη εύρετηρίων δ Σεφέρης ἔδειχνε σχεδόν ἐπαγγελματική σχολαστικότητα. Τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀρνητικῶν του ἔχουν τό καθένα είδικό κωδικό ἀριθμό, πράγμα πού καθιστά τήν ἀναγνώριση σχετικά εύκολη. Γιά τίς φωτογραφίες τής 'Αλβανίας τοῦ 1936-38 χρησιμοποιεὶ ἔναν αὐτοσχέδιο συνδυασμό ἀριθμῶν και γραμμάτων: A.6.9, A.6.10 κ.ο.κ. Αργότερα σοφίζεται ἔνα ἀπλούστερο σύστημα, κατά τό δόποιο ἡ ταυτότητα κάθε φωτογραφίας προσδιορίζεται από συνδιασμό αὔξοντος ἀριθμού και τῶν δύο τελευταίων ψηφίων τοῦ ἔτους. Τό «Πιθαράδικο τοῦ Βαλεντίνου, 1954», λ.χ., ἔχει ταυτότητα 162/54. Ο ἀριθμός αὐτός συχνά σημειώνεται μέ μελάνι στό περιθώριο τοῦ ἀρνητικοῦ.

Ἐπιπλέον, γιά ὁρισμένες φωτογραφικές ἐνότητες (κυρίως ταξιδιωτικές), δ Σεφέρης μέ τή βοήθεια τής Μαρώς συνέτασσε τετράδια στά δποια κολλούσε μικρά ἀντίτυπα κάθε φωτογραφίας πού τόν ἐνδιέφερε. Από δίπλα σημείωνε κωδικό ἀριθμό, τόπο, χρόνο και θέμα, ἐνώ πάνω στή φωτογραφία σχεδίαζε μέ πλαίσιο τίς λεπτομέρειες πού ἐνδεχομένως ήθελε νά μεγεθύνει. Τέτοια τετράδια ὑπάρχουν γιά τά ἔτη 1953, 1954 και 1955, καλύπτοντας ταξίδια στήν Κύπρο, στή Μέση Ανατολή και στά νησιά τοῦ Αιγαίου.

Γιώργον Σεφέρη: Μπομπόστισα, 'Αλβανία, 1937

'Οφειλω νά εύχαριστήσω τήν Κα Μαρώ Σεφέρη, μέ τήν ἄδεια τῆς δποίας δημοσιεύεται τό φωτογραφικό ύλικό, γιά τίς πολύτιμες πληροφορίες πού μοῦ ἔδωσε κατά τή διάρκεια συζητήσεων τό καλοκαίρι 1982. 'Επίσης εύχαριστώ τόν φωτογάφο Γιώργο Δεπόλλα τοῦ Φωτογραφικοῦ Κέντρου Αθηνῶν δόποιος ἀνέλαβε τίς ἐκτυπώσεις μέ βάση τά πρωτότυπα ἀρνητικά.

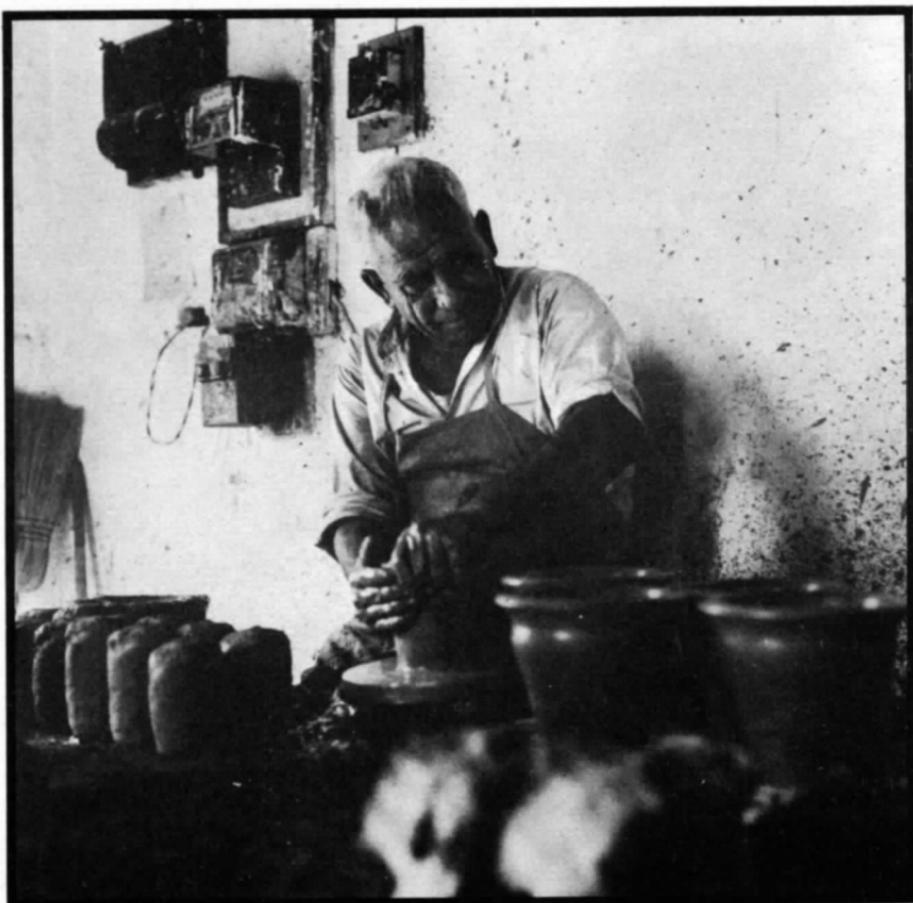
[Φωτογραφίες © Μαρώ Γ. Σεφέρη]

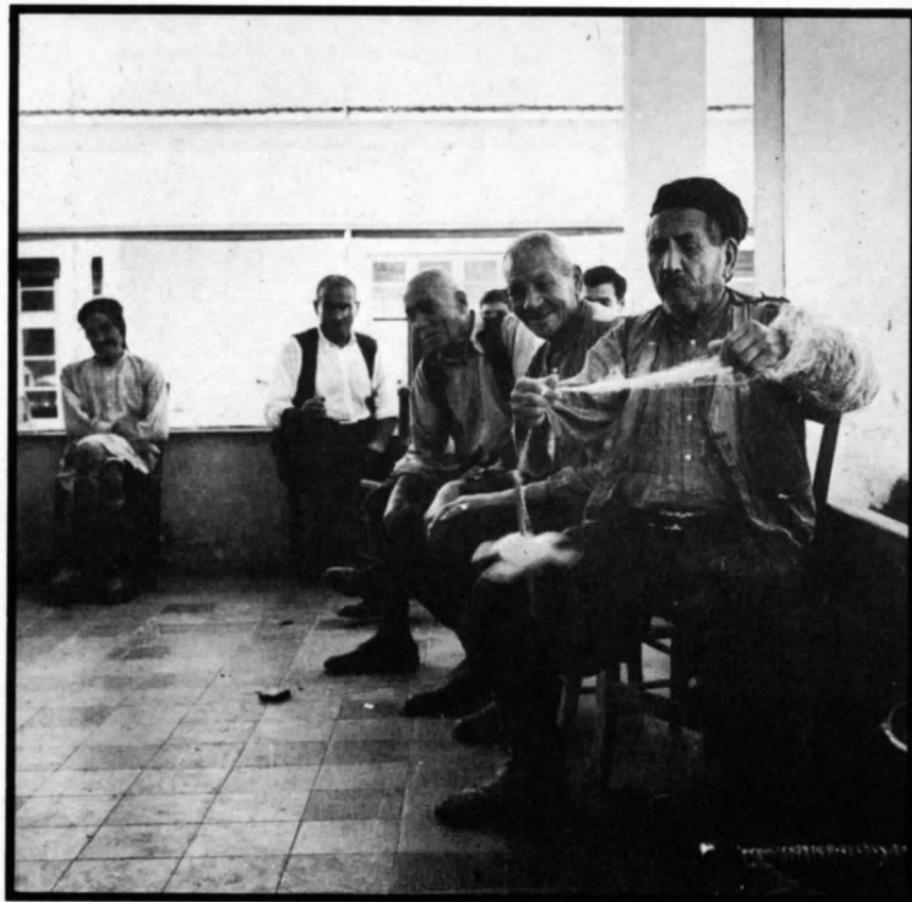
Γιώργον Σεφέρη: Ἡ Μαρώ στήν Προύσα, 1949

Γιώργον Σεφέρη: Τό σπίτι του Μπάρμπα Μέφα στά Χανιά, 'Απρίλιος 1941 (Δεξιά
δ 'Αντρέας Καμπάς).

Γιώργον Σεφέρη: Τό πιθαράδικο τοῦ Βαλεντίνου, Βαρόσια, Κύπρος, 1954

Γιώργον Σεφέρη: Χουιστόδουλος Φώτης, Περιστερώνας, Κύπρος, 1954

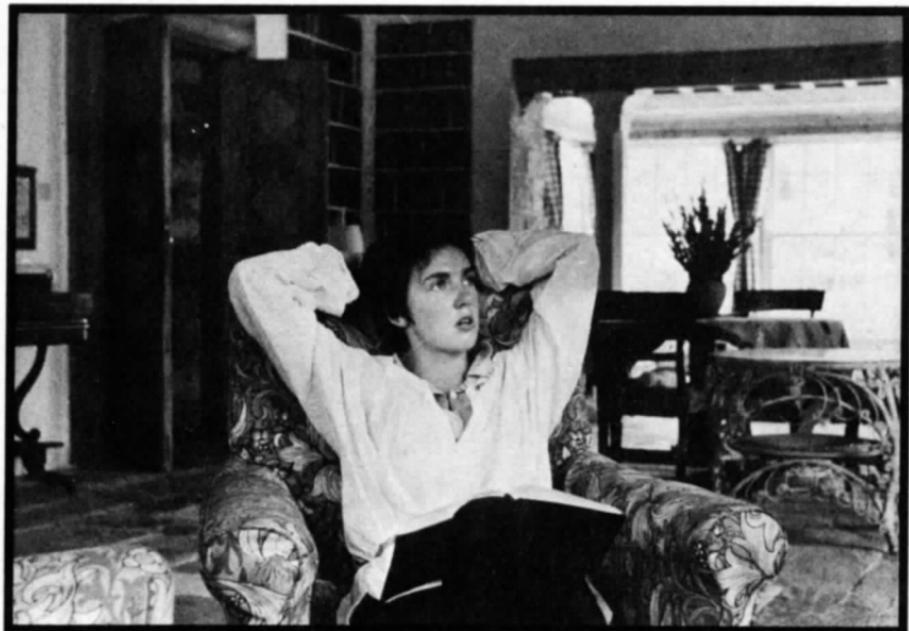
Γιώργον Σεφέρη: Κάσος, 1955

Γιώργου Σεφέρη: Μονή τοῦ Ἅγ. Σάββα (Παλαιστίνη), 1954

Γιώργον Σεφέρη: 'Ο ποιητής Δ.Ι. Αντωνίου, Βύθλος, 1955

Γιώργου Σεφέρη: Πορτρέτο της Lucie Warner, Καρδαμύλη, 1968